

SLEPI IN SLABOVIDNI V DRUŽBI MED ZGODOVINSKO PERSPEKTIVO IN SODOBNIMI VPRAŠANJI

**Konferenca o položaju slepih in slabovidnih
od začetka 19. stoletja do danes**

POVZETKI

**Znanstvenoraziskovalni center SAZU
Inštitut za slovensko narodopisje
Zgodovinski inštitut Milka Kosa**

Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije

Ljubljana, 23. in 24. april 2013

Slepi in slabovidni v družbi. Med zgodovinsko perspektivo in sodobnimi vprašanji

Konferenca o položaju slepih in slabovidnih od začetka 19. stoletja do danes, Ljubljana, 23. in 24. april 2013

Povzetki

Uredila:

Saša Poljak Istenič

Izdala:

ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje in Zgodovinski inštitut Milka Kosa

Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije

Fotografija na naslovnici:

Pokrajinski muzej Kočevje

Oblikovanje in prelom:

Igor Lapajne

© ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje in Zgodovinski inštitut Milka Kosa; ZDSSS

Ljubljana, april 2013

ORGANIZATORJI KONFERENCE:

**ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje in Zgodovinski
inštitut Milka Kosa
Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije**

PROGRAMSKI ODBOR:

**Oto Luthar, ZRC SAZU
Tomaž Wraber, Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije
Katarina Keber, ZRC SAZU
Saša Poljak Istenič, ZRC SAZU
Branko Šuštar, Slovenski šolski muzej**

ORGANIZACIJSKI ODBOR:

**Oto Luthar
Tomaž Wraber
Katarina Keber
Saša Poljak Istenič**

Konferenco sta omogočila:

**Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije
znanosti in umetnosti
Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije**

Prešernova dvorana SAZU, 23. in 24. april 2013

**V času konference je v Atriju ZRC SAZU na ogled razstava
Pokrajinskega muzeja Kočevje
»EDINA TEMA JE NEZNANJE. ŠOLSTVO IN SKRB ZA SLEPE
IN SLABOVIDNE NA SLOVENSKEM«.**

1953-2013 *60 let*
POKRAJINSKI MUZEJ KOČEVJE

**Knjižico povzetkov smo oblikovali tako, da bi slabovidnim
čim bolj olajšali branje.**

PROGRAM KONFERENSI

TOREK, 23. 4. 2013

8.45		Registracija udeležencev
9h-9.15	Saša Poljak Istenič	Konferenci na pot
9.15-11h Položaj slepih in slabovidnih v zgodovini Moderatorica: Petra Svolfšak	Evgen Bavčar	Zgodovina slepih brez zgodovine
	Aleksandra Serše	Kako so v 19. stoletju na Kranjskem skrbeli za slepe in slabovidne
	Dragica Čeč	Položaj slepih in slabovidnih v prvi polovici 19. stoletja
	Blaž Otrin	Društvo Dom slepih
	Marija Klobčar	»Zdej kdor je slep, šantov ali de roke nima, samorok, omisl si musko na vinto ...« Pesem in glasba slepih kot način preživetja
11h-12h		NOVINARSKA KONFERENCA in ODPRTJE RAZSTAVE »EDINA TEMA JE NEZNANJE« Kava in prigrizek (Atrij ZRC SAZU)
12h-14h Zgodovina šolstva za slepe in slabovidne Moderatorica: Darja Kerec	Mojca Šorn	Zavod za slepe otroke in mladino v Kočevju
	Dunja Dobaja	Obravnavanje problematike Zavoda za slepe otroke v Kočevju na sejah ljubljanske oblastne skupščine in banskega sveta Dravske banovine
	Branko Šuštar	Učitelji, učiteljice in šolanje slepih in slabovidnih v prvi polovici 20. stoletja. Vpogled v pedagoški tisk in arhivsko gradivo
	Miodrag Janković	Prikaz rada udruženja nastavnika škola defektne dece Kraljevine Jugoslavije
	Jurij Auer in Bojana Globačnik	Pomen dela Josipa Kobala za izobraževanje slepih

	Ivan Kordiš	"Njena družina so bili slepi otroci." Bogomira Dobovšek, dolgoletna ravnateljica in učiteljica kočevskega in ljubljanskega zavoda za slepe
	Ivan Kordiš	Življenje in delo tiflopedagoginje Vilme Kralj
14h-14.30		Odmor za kavo
14.30-16h	Petra Svoljšak	Vojna slepota – primer prve svetovne vojne in slovenski prispevek k izboljšanju položaja vojnih slepcev
Slepota kot medicinsko- zdravstveni fenomen Moderatorica: Aleksandra Serše	Ivanka Huber	Zdravstvena kultura na Goričkem v prvi polovici 20. stoletja. Trahom kot posledica socialnih razmer
	Darja Kerec	Posledice epidemije trahoma za šolstvo v Prekmurju
	Zvonka Zupanič Slavec	Medicinski pogledi na slepoto in slabovidnost
	Veronika Jurišaga	Komunikacija medicinske sestre s slepim pacientom

SREDA, 24. 4. 2013

8.45		Registracija udeležencev
9h-10.30 Izobraževanje in osveščanje o slepoti Moderator: Marko Prpič	Darja Kobal Grum	Razvoj inkluzivnega izobraževanja slepih skozi presečišča sistemskih in paradigmatičnih sprememb
	Ingrid Žolgar Jerkovič	Izobraževanje tiflopedagogov
	Andreja Albreht in Irena Rozman Fattori	Pomen primerno oblikovanih zelenih prostorov za vključevanje in izobraževanje slepih in slabovidnih. Predstavitev projekta oblikovanja specializiranega učnega vrta pri Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani
	Katja Sudec	SOdelujem Skupaj Integrativno na področju kulture. Pomen izobraževanja odraslih za integrativno sodelovanje v kulturi
	Karmen Bajec, Katrin Modic	Kultura sobivanja ali kako premagujemo svoje neumnosti
10.30-11h		Odmor za kavo
11h-12.30 Dostopnost in mobilnost Moderatorica: Rajka Bračun Sova	Roman Rener	Orientacija in mobilnost slepih in slabovidnih oseb. Razvoj pripomočkov za slepe in učenje veččin v različnih zgodovinskih obdobjih
	Vlasta Vodeb	Zakonodaja kot ključ za zagotavljanje dostopnosti
	Andreja Albreht in Andreja Zapušek Černe	Načrtovanje sistema varnih poti v mestih za večjo samostojnost slepih in slabovidnih
	Marko Prpič	Invalidi z okvarami čutov in RTV Slovenija

	Jerneja Žganec Gros in France Mihelič	Sinteza govora za slepe in slabovidne uporabnike
12.30-13.30		Odmor za kavo in prigrizek
13.30-14.30 Knjižnice in knjige Moderator: Tomaž Wraber	Dušan Sterle in Roman Rener	Poslanstvo Knjižnice in fonoteke Minka Skaberne v različnih zgodovinskih obdobjih
	Petra Testen	Izkustvo brajice ter vloga Knjižnice in fonoteke Minka Skaberne pri članicah in članih Medobčinskega društva slepih in slabovidnih Nova Gorica
	Aksinja Kermauner in Nina Schmidt	Zgodovina tipnih podob
14.30-14.45		Odmor
14:45-16.30 Muzeji in umetnost Moderator: Branko Šuštar	Vida Koporc Sedej	Dostopnost muzejev slepim in slabovidnim
	Saša Poljak Istenič	Slepi in slabovidni v slovenskih muzejih
	Jože Podpečnik	Prilagoditev stalne postavitve športne zbirke Rudolfa Cvetka v Narodnem muzeju Slovenije
	Morana Vouk	Tamna soba – prozor u svijet sljepoće
	Rajka Bračun Sova	Gledanje umetnine kot proces
	Ivan Kastelic	Slikarji med slepimi in slabovidnimi. Skromni začetki v Medobčinskem društvu slepih in slabovidnih Novo mesto

KONFERENCI NA POT

dr. Katarina Keber, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, katarina.keber@zrc-sazu.si

dr. Saša Poljak Istenič, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, sasa.poljak@zrc-sazu.si

Problematika obravnave ljudi s posebnimi potrebami v historičnih družbah še vedno predstavlja nekoliko mejno in verjetno tudi zato slabo raziskano raziskovalno področje. Procesi izključevanja in vnovičnega vključevanja hendikepiranih v družbo so namreč povezani z različnimi stopnjami samega kulturnega in socialnega razvoja družb in držav v posameznih obdobjih. Če so historične družbe srednjega in novega veka hendikepirane posameznike večinoma izključevale in potiskale na svoje obrobje, se je z modernizacijskimi procesi v 19. stoletju in predvsem z razvojem socialne države v 20. stoletju počasi začejala njihova vnovična integracija v družbo.

Posebno vlogo pri vključevanju hendikepiranih v družbo so imele različne institucije, ki so skrbele za njihovo izobraževanje, razvijale socialne mehanizme in nudile psihološko pomoč. Na Slovenskem so poseben fenomen institucije za slepe in slabovidne, saj se je ta skupina samoorganizirala v eno od najzgodnejših invalidskih organizacij. Da bi izpostavili ta doslej dokaj skromno obravnavani del slovenske zgodovine in ga povezali s trenutno situacijo slepih in slabovidnih na Slovenskem, sta Znanstvenoraziskovalni center SAZU in Zveza društev slepih

in slabovidnih Slovenije organizirala konferenco »Slepi in slabovidni v družbi. Med zgodovinsko perspektivo in sodobnimi vprašanji.« Predstavitev 41 prijavljenih referentov – zgodovinarjev, etnologov, geografov, pedagogov, arhivistov, kustosov, knjižničarjev, arhitektov in urbanistov, računalniških strokovnjakov, medijskih, kulturnih in zdravstvenih delavcev – obravnavajo zgodovinska dejstva in aktualna vprašanja, povezana s slepimi in slabovidnimi, od njihovega položaja v družbi od začetka 19. stoletja dalje, razvoja šolstva za slepe otroke in odrasle, tiflopedagogike in izobraževanja, do zdravstvenih vprašanj, komunikacije, interakcije z videčimi, dostopnosti in mobilnosti, knjig in novih medijev, muzejev in umetnosti.

Drugi namen konference je medsebojno povezati znanstvenike in strokovnjake, ki se ukvarjajo s slepoto in slabovidnostjo in bi lahko sodelovali ob pripravi dejavnosti za obeležitev 100-letnice organiziranega delovanja in samoorganiziranja slepih in slabovidnih na Slovenskem (2019/20). Hkrati pa s konferenco želimo okrepiti zavedanje vsakdanjih težav, s katerimi se slepi in slabovidni srečujejo v sodobni družbi.

POVZETKI

NAČRTOVANJE SISTEMA VARNIH POTI V MESTIH ZA VEČJO SAMOSTOJNOST SLEPIH IN SLABOVIDNIH

**Andreja Albreht, samozaposlena v kulturi,
andreja.albreht@gmail.com**

**dr. Andreja Zapušek Černe, samozaposlena v kulturi,
andreja@adkrajine.si**

Čeprav slovenska zakonodaja govori o obveznih prilagoditvah za izboljšanje dostopnosti do javnih prostorov za vse funkcionalno ovirane uporabnike, je grajeno okolje v Sloveniji še zelo slabo prilagojeno slepim in slabovidnim. Prilagoditev za gibalno ovirane je precej več, vendar pa so se prav s prilagajanjem pločnikov za gibalno ovirane razmere za slepe in slabovidne še poslabšale. Vse več je nevarnih situacij, ko slepi zaradi nejasnega roba cestišča zaidejo na cesto. Tako je nujnost umeščanja talnih oznak, na katero opozarjamo že dolgo, prišla še bolj do izraza.

Stanje se sicer v zadnjem letu vztrajno izboljšuje. Trenutno na nekaterih občinah pripravljajo občinske načrte varnih poti do osnovnih javnih storitev, nekaj zamisli pa so že uresničili. Z določitvijo sistema varnih poti bodo tako na teh območjih pri vseh prenovah zavezujoče tudi prilagoditve za slepe in slabovidne. Pri tem gre poleg umeščanja talnih oznak še za postavitev zvočnih semaforjev, odstranitve oziroma označitev ovir, skrb za vzdrževanje prostih vodilnih robov itd. Poleg tega načrti vsebujejo napotke za oblikovanje

javnih površin pri novogradnjah tudi za vsa območja izven tras varnih poti.

Vedno več občin je pripravljenih sodelovati in urediti mestni prostor tako, da bo prijazen tudi slepim in slabovidnim, vendar pa je pri tem nujno aktivno sodelovanje medobčinskih društev slepih in slabovidnih. Društva morajo pokazati voljo in željo, da se bo lahko na tem področju kaj izboljšalo, saj izkušnje kažejo, da je velikokrat prav aktivnost (oziroma pasivnost) društev tista, ki ta proces lahko pospeši ali upočasni.

POMEN PRIMERNO OBLIKOVANIH ZELENIH PROSTOROV ZA VKLJUČEVANJE IN IZOBRAŽEVANJE SLEPIH IN SLABOVIDNIH. PREDSTAVITEV PROJEKTA OBLIKOVANJA SPECIALIZIRANEGA UČNEGA VRTA PRI ZAVODU ZA SLEPO IN SLABOVIDNO MLADINO V LJUBLJANI

**Andreja Albreht, samozaposlena v kulturi,
andreja.albreht@gmail.com**

**Irena Rozman Fattori, samozaposlena v kulturi,
irenarf@gmail.com**

Za uspešno vključevanje slepih in slabovidnih je izrednega pomena dobra prilagoditev mestnega prostora, ki jim omogoča samostojno gibanje in dostop do osnovnih storitev. Primerno oblikovane javne zelene površine lahko te prilagoditve nadgradijo z več vidikov.

Glavni cilj projekta ureditve vrta pri Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani je bilo zasnovati učni vrt za slepe in slabovidne otroke, ki omogoča številne dopolnilne dejavnosti pri osnovnem izobraževanju in usposabljanju slepih in slabovidnih otrok pa tudi odraslih, ki se učijo živeti z okvaro vida. Na relativno majhnem območju so zasnovani učni prostori, ki učencem omogočajo urjenje čutil, vadbo osnovnih veščin orientacije in gibanja ter učenje osnov biologije, zemljepisa in drugih osnovnošolskih predmetov.

Ker se vse več učiteljev v svojih oddelkih srečuje z otroki z okvarami vida, je tako oblikovana zelena površina odličen prostor, kjer lahko poteka del njihovega usposabljanja. Vzgojitelji v vrtu izkusijo hojo med ovirami z zavezanimi očmi, dobijo pa tudi zamisli za olajšanje učenja slepih in slabovidnih ter popestritev šolskih dejavnosti vseh otrok.

Sčasoma pa se je kot zelo pomembna pokazala še ena vloga t. i. Vrta čutil – izobraževanje in osveščanje videčih o ovirah, s katerimi se srečujejo slepi in slabovidni. Delavnice vrtčevskih in osnovnošolskih otrok, ki potekajo v vrtu, otroke osveščajo o življenju slepih in slabovidnih, pomenu vida in sprejemanju drugačnosti ter bogatijo njihovo zaznavanje sveta s spodbujanjem čutnih zaznav, ki jih videči zaradi glavne vloge vida sicer zanemarjajo. Vrt večkrat odpre vrata tudi vsem zainteresiranim ob prireditvah, npr. v okviru projekta Odprte hiše Slovenije, in na ta način širi zavest o prisotnosti slepih in slabovidnih med nami ter pomenu preudarnega oblikovanja javnih prostorov, ki so trenutno še zelo neprijazni slepim in slabovidnim.

POMEN DELA JOSIPA KOBALA ZA IZOBRAŽEVANJE SLEPIH

**Jurij Auer, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana,
jurij.auer@gmail.com**

**doc. dr. Bojana Globačnik, Pedagoška fakulteta Univerze na
Primorskem, bojana.globacnik1@gmail.com**

Prispevek prikazuje napredno strokovno in organizacijsko delovanje Josipa Kobala, ki si je znanje pridobil tudi v tujini. Velik vpliv na njegovo delo je imelo študijsko potovanje v Avstrijo, Nemčijo in Češkoslovaško od aprila do junija 1921. Tam je namreč dodobra spoznal način dela in šolanja slepih otrok, ki ga je skušal uveljaviti v Sloveniji. Na Dunaju je hospitiral v Državnem zavodu za slepe in sočasno obiskoval predavanja prof. Bürklena o psihologiji slepih na Pedagoški akademiji. Za njegovo delo je posebej pomembno hospitiranje v delavnicah za slepe v Purkersdorfu in njegov obisk v šoli za gluhoslepe v Nemčiji, kjer se je natančneje seznanil z metodo poučevanja gluhoslepih otrok. Kobal je vsa opažanja s študijskega potovanja objavil v reviji Popotnik in na ta način znanje prenašal na slovenske učitelje. Leta 1921 je postal šolski upravitelj Zavoda za slepe v Ljubljani, ki je bil takrat v pristojnosti socialnega skrbstva. Kobalove največje zasluge so, da je kmalu po nastopu službe zahteval, naj se Zavod za slepe priključi šolski oblasti, slepim otrokom po osnovni šoli omogoči nadaljnje šolanje in se jim zagotovi več didaktičnih in prilagojenih pripomočkov. Njegova vizija in delo sta še danes aktualna.

KULTURA SOBIVANJA ALI KAKO PREMAGUJEMO SVOJE NEUMNOSTI

**mag. Karmen Bajec, ustvarjalka v kulturi,
karmenbajec@gmail.com**

Katrin Modic, Institut Jožef Stefan, katarina.modic@ijs.si

Slepota je pri nas še vedno močan tabu. Strah pred slepoto je pri ljudeh zelo velik, zdi se nepremagljiv. Posamezniki se ob stiku s slepim počutijo tesnobno. Eden od bolj razširjenih stereotipov je, da slepi ves čas živi v temi in se ne znajde, je vreden pomilovanja in nesposoben. Če slep človek uspe, to velja za pravi čudež. Če sam hodi okrog, je norec, ki ga bodo prej ali slej povozili. »Če slepci že trpijo, je to zato, ker jih drugi s svojimi norostmi delajo nesrečne. Ljudje morajo slepcu nadomeščati oči, ne mišic in razuma,« je izjavil eden od uspešnih slepih. Če ljudje nimajo pravilne predstave, kaj je slepota, če se sami nikoli ne vživijo v to vlogo, počnejo neumnosti. Ko slep človek želi vstopiti v avto, ga poskušajo prijete pod pazduho in ga posedeti. Ne razumejo, da ima slep človek močne noge in lahko sam sede v avto, potrebuje le to, da mu nekdo položi roko na ročaj avtomobilskih vrat.

Neumnosti, ki jih ljudje počnejo slepim, bomo prikazali v anekdotah in jih dopolnili z ilustracijami. Hkrati bomo pokazali, kako ilustracije prilagoditi slepim, da se bodo nanje odzvali.

ZGODOVINA SLEPIH BREZ ZGODOVINE

ddr. Evgen Bavčar, filozof, fotograf in pisatelj, Laboratorij za nevidno pri Mehiškem inštitutu za kritične študije, evgen.bavcar@wanadoo.fr

Kakšna je sploh možnost zgodovine slepih? Walter Benjamin pravi, da zgodovino vedno pišejo zmagovalci, torej se upravičeno postavlja vprašanje, kako naj v zgodovini marginalizirana in praktično neobstoječa družbena skupina govori in piše svojo zgodovino. Do Louisa Braila poznamo samo ustno izročilo oziroma pismene, ki so spregovorili o slepih analfabetih.

Kdo govori o slepih? Po Evropi je nastalo nekaj zapisov o njih. Čeprav so bili nepismeni, so se nekateri izjemni posamezniki vpisali v evropsko kulturno zgodovino. Obstajajo pa tudi primeri žrtvovanega spomina na slepe.

Kdo govori za slepe? Kdaj bodo lahko slepi povsem spregovorili v lastnem imenu in sami zapisali svojo zgodovino? Kakšna je njihova trenutna eksistenčna situacija v svetu? Potrebujemo razmislek o krikih iz getov, vsiljenem molku tistih, ki se – kot vse ogrožene družbene skupine – še vedno bojujejo za pravico do lastne besede. V navezavi na zgodovino poskušamo anonimni tišini dati vsaj kakšen predznak, domnevo, aktualno v času. Slepim moramo dati besedo in pravico do zgodovine, kot izhaja iz njihovega izkustva, iz logike njihovih življenjskih razmer, svobode in nesvobode. Bolj bomo svobodni, če bomo izrekli svojo nesvobodo in če bomo poudarili svojo marginalno situacijo v

svetovni in nacionalni zgodovini. Zaključiti želim z razmišljanjem, kako se lahko naše zgodovinopisje začne samo na temelju osvobojene lastne besede.

MOTIV SLEPIH IN SLABOVIDNIH V SLOVENSKI MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI. ŠTUDIJ PRIMERA SNEŽNA ROŽA

izr. prof. dr. Milena Mileva Blažić, Pedagoška fakulteta
Univerze v Ljubljani, milena.blazic@pef.uni-lj.si

Značilnost sodobne (slovenske) mladinske književnosti je problemska tematika. Obravnavane so različne teme sodobnega sveta, npr. begunci, smrt, vojna idr. Tabuji so tema tudi v ljudskih pravljicah, vendar je nasilje izraženo v jeziku simbolov. V mladinski književnosti skorajda ni tematike, ki bi bila problematična, bolj problematična sta način njene obravnave in perspektiva pripovedovalca. Pristni umetniki so vedno na strani otrok oziroma drugačnih ter izražajo empatijo in simpatijo do njih, v dobesednem ali prenesenem pomenu.

Motiv slepote in slabovidnosti je že od antike povezan s književnostjo; grški pesnik Homer naj bi bil slep, enako Sofoklejev Ojdip. Ezopovi basni o Slepkih in slonu ter Starki in zdravniku tematizirata dobesedni in metaforični pomen slepote. Boginja pravičnosti Justicija je prikazana z mečem v eni roki in tehtnico za dobro in slabo v drugi ter z zavezanimi očmi. Tudi Prešeren v Glosi zapiše: "Slep je, kdor se s petjem ukvarja." Oscar Wilde v avtorski pravljici Srečni princ tematizira dobesedno in metaforično slepoto. Poanta Malega princa, da je bistvo očem nevidno, je intertekstualno povezana z Matejevim evangelijem ali s Shakespearjevim izrekom, da je lepota v očeh opazovalca.

Motivno-tematske prvine slabovidnosti in slepote so prisotne tudi v Grimmovih pravljicah (Pepelkini polsestri; kraljevič v Motovilki; Siromašni mlinarček in muca; Popotnika; Lažniva pravljica idr.). Motiv slepote je tudi v slovenskih ljudskih pravljicah in pripovedih (npr. Slep bratec; O dveh sinovih; Deklica brez rok idr.), v avtorskih (Josip Vandot: Kekec; Lea Fatur: Jurček postane kralj; Jože Tomažič: Dravska roža; Anja Štefan: Deklica brez rok idr.) in sodobnih pravljicah.

Najbolj reprezentativna sodobna slovenska mladinska avtorica Aksinja Kermauner (1956), ki obravnava slepoto in slabovidnost (Tema ni en črn plašč; Snežna roža; Žiga špaget gre v širni svet idr.), je v slovenski kulturni prostor uvedla (avtorsko) tipanko – slikanico za slepe in slabovidne (Snežna roža), ki si zaradi oblike in vsebine zasluži posebno pozornost.

GLE DANJE UMETNINE KOT PROCES

**Rajka Bračun Sova, pedagoginja v kulturi in kustosinja,
rajkabracun@gmail.com**

Knjige beremo, glasbo poslušamo, umetnine gledamo. Iz tega izhaja, da slepi in slabovidni v likovni umetnosti težko najdejo kaj zase, če jim pri zaznavanju, spoznavanju in doživljanju umetniških del ne pomagamo. V tem se bistveno razlikujejo od videčih, ki umetniška dela vidimo. Ker pa pri umetnosti gledati še ne pomeni videti (razumeti), tudi videči pri spoznavanju in doživljanju umetniških del potrebujemo interpretacijo. Gledanje umetnine je namreč kompleksen proces: vključuje predstave, ki izvirajo iz umetnine ter iz naših predhodnih izkušenj in znanja. Na primeru risbe Franca Tratnika Slepci in nekaterih drugih umetnin iz zbirke Moderne galerije bom pokazala, kako različno ljudje doživljamo umetnine. Pedagoška raziskava je potekala na vzorcu 23 videčih odraslih – strokovno usposobljenih in neusposobljenih na področju likovne umetnosti. S tehniko govorjenja misli, asociacij in občutkov, ki so se intervjuvancem porajali med ogledovanjem umetnin na stalni razstavi v Moderni galeriji, sem ugotovila, na kakšne načine se odzivamo na umetnine, katero znanje je potrebno za doživljanje in razumevanje umetnosti, kaj nas pri tem motivira in kako naše predhodne izkušnje in zanimanja vplivajo na naše doživljanje. Rezultati raziskave bodo nedvomno prispevali k večjemu poznavanju in razumevanju interakcije muzejskega obiskovalca z umetniškim delom, v katero imajo pravico vstopati tudi slepi in slabovidni.

POLOŽAJ SLEPIH IN SLABOVIDNIH V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA

doc. dr. Dragica Čeč, Fakulteta za humanistične študije in Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem, dragica.cec@zrs.upr.si

V prispevku bo avtorica predstavila dva vidika položaja slepih in slabovidnih v prvi polovici 19. stoletja: obseg slepih v večji urbani populaciji (Ljubljana) ter odnos in življenjske okoliščine slepih v urbani družbi. Začetek 19. stoletja predstavlja obdobje, ko je takšna rekonstrukcija mogoča, hkrati pa tudi obdobje, ko se vzpostavlja nov, strokovni odnos do slepote. Odnos do slepih na začetku 19. stoletja lahko rekonstruiramo na podlagi njihovega sicer selektivnega pojavljanja med tistimi, ki so bili deležni določenih oblik formalne podpore. Tako kot na drugih poljih vsakdanjega življenja je seveda neopredeljiv delež slepih ostal neviden; o njih ni ohranjenega nobenega gradiva, saj poleg tega, da so bili nepismeni in da so bili nepismeni tudi njihovi »skrbniki«, niso bili vključeni v nobeno obliko institucionalne oskrbe ali podpore. Na podlagi gradiva najbolj številčne populacije v osrednjem delu slovenskega ozemlja bo na podlagi izbranih primerov z začetka 19. stoletja opravljena analiza pojavljanja slepote med različnimi starostnimi skupinami: otroki, mladimi in ostarelimi. Čeprav so njihove življenjske zgodbe in okoliščine odraz položaja zgolj dela populacije – tistih, ki so se po svojih možnostih za preživetje uvrščali v spodnji del družbene lestvice – vendarle razkrivajo številne odtenke odnosa do slepote in slepih, od

izražanja religiozne dobrodelnosti do družbene odgovornosti in zahtev družbe, da si posameznik sam pridobi del sredstev za preživetje. Rekonstrukcija življenjskih usod, ki bodo ponazarjale odnos do slepih, bo predstavljala drugi tematski poudarek prispevka. V ta spekter pa se do določene meje vključujejo tudi medicina, znanost in politika države.

OBRAVNAVANJE PROBLEMATIKE ZAVODA ZA SLEPE OTROKE V KOČEVJU NA SEJAH LJUBLJANSKE OBLASTNE SKUPŠČINE IN BANSKEGA SVETA DRAVSKE BANOVINE

**Dunja Dobaja, Inštitut za novejšo zgodovino,
dunja.dobaja@inz.si**

Zavod za slepe otroke v Kočevju in Gluhonemnica v Ljubljani sta bila zavoda za vzgojo otrok s posebnimi potrebami, ki ju je ljubljanski oblastni odbor leta 1927 od države prevzel v svojo upravo. Ob prevzemu so bili v kočevskem zavodu poleg slepih otrok tudi odrasli, ki so oslepelili v vojni, in nekaj takih, ki so oslepelili zaradi drugih vzrokov. Ljubljanski oblastni odbor se je zavedal, da se zavod zaradi prostorske stiske ne more razvijati in da tudi bivanje mladine in odraslih v enem poslopju ni primerno. Čeprav so bili rezultati prevzema zavoda v upravo ljubljanske oblasti pozitivni, saj se je oblastnemu odboru posrečilo doseči ravnovesje v oblastnem proračunu in s tem zavodu nuditi zadostna sredstva za nemoteno delo, do rešitve prostorskega vprašanja ni prišlo.

Zaradi velike gospodarske krize, ki je v prvi polovici 30. let zajela tudi Dravsko banovino, se je zavod soočil s pomanjkanjem sredstev. Še vedno je deloval v premajhnih prostorih, problematična pa je bila tudi oddaljenost od drugih učnih zavodov ter prometnega in kulturnega središča banovine.

V obdobju postopnega gospodarskega okrevanja banovine od leta 1935 dalje je banovinska oblast prostorski problem zavoda poskušala rešiti z oblikovanjem posebnega denarnega sklada, s pomočjo katerega bi kupili poslopje v Mengšu in ga primerno uredili. Tovrstna prizadevanja je prekinila druga svetovna vojna.

ZDRAVSTVENA KULTURA NA GORIČKEM V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA. TRAHOM KOT POSLEDICA SOCIALNIH RAZMER

dr. Ivanka Huber, Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje
ZRC SAZU, ivanka.huber@zrc-sazu.si

Na zdravstveno kulturo na Goričkem so vplivali vsakokratni zgodovinski, ekonomski, družbeni in kulturni dejavniki. Za Goričko ugotavljamo, da je imel na začetku 20. stoletja največji vpliv ekonomski dejavnik, saj posamezniki zaradi pomanjkanja denarja pogosto sploh niso razmišljali o zdravniški oskrbi. Največkrat so si pomagali sami, kakor so bili prepričani, da je za njih najbolje, občasno tudi v lastno škodo. Tako so npr. razkuževali rane z doma narejenim alkoholom (palinko), iz nabranih zelišč kuhali različne čaje, rane oblagali s trpotcem ali zeljnimi listi, bolečine blažili s kisom ipd. Drugi dejavnik, ki je prav tako močno vplival na iskanje zdravniške oskrbe, je bil prostorski; zdravnikov v bližnji okolici ni bilo. Nadvse pomemben pa je bil tudi socialni dejavnik. Prekmurje je bilo namreč žarišče socialnih bolezni, predvsem trahoma, ki je brez pomoči zdravnika povzročal slepoto in posledično pahnil ljudi v še večjo revščino.

PRIKAZ RADA UDRUŽENJA NASTAVNIKA ŠKOLA DEFEKTNE DECE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

**mag. Miodrag Janković, Škola za decu oštećenog vida
Veljko Ramadanović, Zemun, Srbija**

Rad prikazuje genezu Udruženja učitelja invalidne dece kraljevine Jugoslavije. Ono je formirano u Zemunu, pri Domu slepih, na inicijativnoj skupštini oktobra 1927. godine. Osnivačke skupštine su održane u Zagrebu i Ljubljani 1933. i 1934. godine, predsednik društva je bio Veljko Ramadanović, a u Izvršnom odboru su bili poznati slovenački pedagozi i defektolozi Fran Grm, Anton Skala, Minka Skaberne, Gabrijel Janežič i Ivan Dimnik. Udruženje je postojalo do 1945. godine, dok njegov rad formalno nastavlja Društvo defektologa Jugoslavije. Pomenuto udruženje je bilo pridruženo Jugoslovenskom učiteljskom udruženju, čiji je Dimnik jedno vreme bio predsednik.

KOMUNIKACIJA MEDICINSKE SESTRE S SLEPIM PACIENTOM

Veronika Jurišaga, verony08@gmail.com

V raziskavi, ki sem jo za diplomsko nalogo izvedla septembra in oktobra 2012 v Zdravstvenem domu Murska Sobota, Splošni bolnišnici Murska Sobota in Domu starejših Rakičan, je sodelovalo 88 anketirancev različne starosti, spola in izobrazbe, in sicer bolničarji/negovalci, zdravstveni tehniki in diplomirane medicinske sestre oziroma diplomirani zdravstveniki. Namen raziskave je bil ugotoviti, kakšna je komunikacija medicinske sestre s slepim pacientom.

Pomembna ugotovitev je bila, da se zdravstveni delavci pri svojem delu redko srečujejo s slepimi osebami. Kljub temu so komunikacijo z njimi ocenili kot zelo pomembno. Prav tako so menili, da mora biti zdravstveni delavec kar najbolj prijazen, potrpežljiv, natančen, dosleden in komunikativen. Na vprašanje o dodatnem izobraževanju so odgovorili, da bi se ga morda udeležili, nekaj pa jih je to možnost zavrnilo. Anketiranci sicer poznajo pravilno komunikacijo, vendar pa dodatnemu izobraževanju o slepoti niso naklonjeni. Na žalost je slepa oseba/pacient nad obravnavo v zdravstveni ustanovi pogosto razočarana, saj z njo ne komunicirajo profesionalno.

SLIKARJI MED SLEPIMI IN SLABOVIDNIMI. SKROMNI ZAČETKI V MEDOBČINSKEM DRUŠTVU SLEPIH IN SLABOVIDNIH NOVO MESTO

Ivan Kastelic, kastelic.ivan@gmail.com

Trije slabovidni slikarji, Rezka Arnuš iz Dolenjskih Toplic, Ivan Stojan Rutar iz Kopra in Valentin Cundrič z Jesenic, so leta 2006 v Kopru pripravili skupno razstavo. Takrat sta se prva dva domenila, da likovno kolonijo naslednje leto organizirajo v Novem mestu. Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Novo mesto je leta 2008 odprtje svojega novega doma počastilo z razstavo slik slabovidnih članic Rezke Arnuš in Justine (Tinke) Šetina ter pridruženega člana iz Kopra Ivana Stojana Rutarja. Julija 2009 je omenjena trojica uresničila še koprski dogovor o koloniji. Slikanje je tako pri novomeškem društvu pognalo korenine. Tamkajšnja trojica predano ustvarja na vsakoletnih domačih kolonijah in se redno udeležuje kolonij drugod v Sloveniji in zamejstvu. Spodbudili in pritegnili so tudi člane drugih slovenskih društev. Doslej so »nagovorili« že 13 slabovidnih slikarjev po vsej Sloveniji in spomladi 2013 pripravljajo skupno razstavo. Povezovalni člen je, da je vid večini opešal pozneje. Tega konjička, ki je za skoraj slepo osebo precej nenavaden, so se lotili po upokojitvi. Kot primer naj navedem Rezko Arnuš, ki je mnogo let sramežljivo skrivala svoje slikanje. Brez moževega sodelovanja ne bi šlo, saj je oseba z okvaro vida pač vezana na pomoč. Kljub težavam in oviram je že kmalu prejela priznanja in nagrade. Zanimivo pa je, da se ti slikarji nikoli ne prijavljajo kot slabovidni.

POSLEDICE EPIDEMIJE TRAHOMA ZA ŠOLSTVO V PREKMURJU

doc. dr. Darja Kerec, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, darja.kerec@pef.uni-lj.si

Prebivalstvo Prekmurja je bilo v preteklosti na udaru zaradi očne bakterijske bolezni, imenovane tudi trahom. Razsežnost te nalezljive bolezni lahko razdelimo v dve obdobji, v čas pred združitvijo Prekmurja z matico (do 1920) ter v obdobje med obema vojnama oziroma do druge svetovne vojne, ko so po celi pokrajini delovale številne ambulante, osrednja v Murski Soboti. Na udaru so bili tudi šolarji oziroma osnovnošolski učenci, trdovratne nalezljive bolezni pa so se še posebej bali učitelji, sploh v obdobju med obema vojnama. Gre za čas, ko je bilo veliko prosvetnih delavcev iz osrednje Slovenije poslanih na novo delovno mesto ravno v Prekmurje, o katerem je tudi v medijih prevladoval predsodek, da gre za kazensko kolonijo – tako v smislu zaostalosti kot grozeče nalezljive bolezni. Večina se je učiteljske službe v Prekmurju otepala, kraj nove zaposlitve pa so največkrat poimenovali z negativnimi prisposodobami, kot so slovenska Sibirija, dežela trahoma ali egiptovske bolezni. Število obolelih je po drugi svetovni vojni upadlo, v prvi polovici 60. let 20. stoletja je bila stopnja obolelih v Prekmurju 1 % celotnega prebivalstva, pozneje pa so bolezen povsem iztrebili, k čemur je pripomoglo antibiotično zdravljenje ter splošen dvig higienskih standardov.

ZGODOVINA TIPNIH PODOB

doc. dr. Aksinja Kermauner, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana in Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem, aksinja.kermauner@gmail.com

Nina Schmidt, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana, nina.schmidt@quest.arnes.si

Eden glavnih razlogov za uvajanje tipnih podob v zgodovini je bila želja, da bi slepemu nudili čim bolj verodostojno sliko sveta, ki ga obdaja. Prvi tipni prikazi za ljudi s poškodbami vida so nastali iz pedagoških potreb; treba je bilo nazorno prikazati pojave iz fizike, kemije, biologije, geografije (npr. zemljevid) ipd.

V prispevku bova orisali zgodovino tipnih prikazov oziroma podob na Slovenskem in v tujini ter različne postopke oziroma tehnike izdelave. Danes so tipne podobe nenadomestljive v pedagoški praksi s slepimi osebami, predvsem z otroki, ki zaradi okrnjenega vida le postopno in počasi pridobivajo pravilne predstave. Opisali bova pravila izdelave tipnih podob danes, metodični postopek, navedli glavne značilnosti najustreznejših tehnik ter označili cilje, ki jih dosegamo s tipno podobo. Dotaknili se bova tudi estetskega vidika tipnih podob in pogostih napak ter zagat pri izdelavi. Tipna podoba je dober primer, ko ilustracija lahko pridobi širši pomen, razlago, komentar; gre za dopolnjevalno razmerje in ne le likovno upodobitev. Funkcija tipnih podob, ki spremljajo učni proces, pa je drugačna od ilustracij v slikanicah. Prikazali bova razvoj tipnih ilustracij

na Slovenskem in v tujini, ki spremljajo leposlovje za otroke. V prispevku se sprašujeva, ali je vsaka tipna slikanica primerna za slepega, in če je, kaj se zgodi, če jo uporablja polnočutni otrok. Zagovarjava tezo, da je pomembna tudi za polnočutne otroke (kar dokazuje projekt Tipna slikanica v vsako slovensko knjižnico, vrtec, šolo), saj jih senzibilizira za sprejemanje »drugačnih« vrstnikov. Poleg tega omogoča tudi vključevanje vseh čutil v dojemanje trenutno bolj na vidu temelječega sveta in tako podpira razvoj kreativnega mišljenja.

**»ZDEJ KDOR JE SLEP, ŠANTOV ALI DE ROKE
NIMA, SAMOROK, OMISL SI MUSKO NA VINTO ...«
PESEM IN GLASBA SLEPIH KOT NAČIN
PREŽIVETJA**

doc. dr. Marija Klobčar, Glasbenonarodopisni inštitut ZRC
SAZU, marija.klobcar@zrc-sazu.si

Prispevek obravnava položaj slepih v družbi s stališča pesmi in glasbe, hkrati pa išče razloge za takšno umestitev problema v folklorističnem razmišljanju, kot jo izražajo ohranjeni zapisi. Ugotoviti želi, ali sta pesem in glasba slepim v preteklosti nudila možnost preživetja, kakšne so bile te možnosti in kakšna je ohranjenost teh pričevanj na Slovenskem. Razmere na Slovenskem skuša osvetliti s primerjavo razmer pri drugih narodih. Na podlagi ohranjenih pričevanj ugotavlja, kako se je glede na zaznamovanost slepih nanje odzivala družba in kje so bili razlogi za takšen odnos. Obravnavo zaokroža s premislekom, kako sta petje in glasba vplivala na družbeni položaj slepih in na njihov odnos do sveta.

RAZVOJ INKLUZIVNEGA IZOBRAŽEVANJA SLEPIH SKOZI PRESEČIŠČA SISTEMSKIH IN PARADIGMATSKIH SPREMEMB

red. prof. dr. Darja Kobal Grum, Filozofska fakulteta Univerze
v Ljubljani, darja.kobal@ff.uni-lj.si

Inkluzija je koncept, ki v zgodovini vzgoje in izobraževanja slepih nima dolge zgodovine. Prvi zametki vključevanja slepih otrok v redne oblike izobraževanja so se pojavili v 60. letih prejšnjega stoletja, ko se je šolski sistem v ZDA znašel pred ključnimi problemi socialne in ekonomske neenakosti. V tem obdobju je prišlo do prvega paradigmatkega premika v konceptualnem pojmovanju vzgoje in izobraževanja slepih, in sicer do prepoznavanja t. i. integracije. Ta pa je v 70. letih vodila do drugega paradigmatkega premika, tj. inkluzije. V slovenskem prostoru se o integraciji prvič resno razpravlja dobrih 30 let pozneje, konec 90. let, ko takratna vlada sprejme prvi zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Ta zakon je doslej doživel že vrsto sprememb, a inkluzije do današnjega dne še ni implementiral v svoje člene. Prispevek sklepno opozarja na določene sistemske in izkustvene vzvode, s katerimi bi bilo mogoče tudi v Sloveniji slepim otrokom omogočiti inkluzivno vzgojo in izobraževanje, kot so ga deležni njihovi vrstniki v bolj demokratični družbi.

DOSTOPNOST MUZEJEV SLEPIM IN SLABOVIDNIM

**Vida Koporc Sedej, Direktorat za kulturno dediščino,
Ministrstvo za kulturo, vida.koporc@gov.si**

Nova vloga muzeja v sodobni družbi spreminja njegov kontekst in kulturo muzejskega dela, ki temelji na izvajanju strokovne javne službe s poudarkom na varstvu kulturne dediščine in komuniciranju z najširšo javnostjo.

Zagotavljanje dostopnosti do informacij o kulturni dediščini in vključevanje slepih in slabovidnih v njeno varstvo je eden izmed ciljev, ki se mu v zadnjih letih namenja posebna skrb. Z zagotavljanjem fizične, spletne in tehnološke dostopnosti do informacij o kulturni dediščini na način, prilagojen slepim in slabovidnim osebam, se omogoča pridobivanje raznovrstnih spoznanj in razumevanj ter možnosti za raziskovanje naše kulturne dediščine.

Pobudo za izboljšanje dostopnosti do muzejskih zbirk funkcionalno oviranim ljudem je dalo ministrstvo, pristojno za kulturo, ki je tudi sofinanciralo izdajo strokovnih publikacij: Dostopen muzej – Smernice za dobro prakso (2009) in Muzeji, javnost, dostopnost (2011). Zaposleni v muzejih v njih lahko najdejo smernice za izvajanje konkretnih aktivnosti, ki tudi slepim in slabovidnim odpirajo možnosti za seznanjanje in pridobivanje novih vedenj o predmetih in vsebinah s področja kulturne dediščine. S tem se udejanja cilj vseživljenjskega učenja, izobraževanja in kakovostnega preživljanja prostega časa ter aktivnega vključevanja slepih in slabovidnih oseb v javno življenje.

"NJENA DRUŽINA SO BILI SLEPI OTROCI." BOGOMIRA DOBOVŠEK, DOLGOLETNA RAVNATELJICA IN UČITELJICA KOČEVSKEGA IN LJUBLJANSKEGA ZAVODA ZA SLEPE

Ivan Kordiš, Pokrajinski muzej Kočevje, ivan.kordis@pmk-kocevje.si

Med ravnateljici in tudi učiteljici kočevskega ter pozneje ljubljanskega zavoda za slepe posebno mesto zavzema Bogomira Dobovšek (1905–1994). Zavod je s krajšimi prekinitvami vodila skoraj trideset let, od leta 1929 do upokojitve leta 1963. S svojo iznajdljivostjo, organizacijskimi in pedagoškimi sposobnostmi je kljub oddaljenosti Kočevja od kulturnega, gospodarskega in šolskega središča strokovno delo v zavodu dvignila na zavidljivo raven. Znala je prisluhniti potrebam slepih in je njihovo šolanje organizirala na sodoben način. Okrog sebe je zbrala dinamične in humane pedagoge, ki so pod njenim vodstvom leta 1965 v Ljubljani vzpostavili novo šolo za slepe.

Zasebnega življenja skorajda ni imela. Živela je za delo, napredek in dobrobit zavoda ter njegovih slepih in slabovidnih otrok.

ŽIVLJENJE IN DELO TIFLOPEDAGOGINJE VILME KRALJ

Ivan Kordiš, Pokrajinski muzej Kočevje, ivan.kordis@pmk-kocevje.si

V Kočevju je v letih 1922–1944 deloval slovenski Zavod za slepe. V krog izkušenih tiflopedagoginj kočevskega zavoda poleg Mire Dobovšek, Ive Vivod - Pregelj, Teje Janežič in Franice Vrhunc sodi tudi Vilma Kralj (1909–2004). Najprej je poučevala telovadbo in ročna dela, pozneje je bila razredničarka. Po preselitvi zavoda v Ljubljano je bila maja 1945 imenovana za delegatko narodne vlade v ljubljanskem zavodu za slepe, oktobra istega leta pa za njegovo ravnateljico.

Naslednje leto je prevzela vodstvo Zavoda za slepo mladino v Portorožu. Po priključitvi Primorske Jugoslaviji je portoroški zavod prenehal delovati, zato se je skupaj z otroki preselila v ljubljanski zavod za slepe, kjer je ostala do upokojitve leta 1966.

Svoje življenje je posvetila pedagoškemu delu z otroki in mladostniki z motnjami vida, v prostem času pa se je izkazala tudi kot uspešna kulturno-prosvetna delavka in avtorica več strokovnih člankov in predavanj.

DRUŠTVO DOM SLEPIH

**mag. Blaž Otrin, Nadškofijski arhiv Ljubljana,
blaz.otrin@rkc.si**

Društvo Dom slepih je bilo ustanovljeno leta 1923 z namenom zbrati sklad za gradnjo doma slepih, ustanoviti tak zavod ter skrbeti za njegovo vzdrževanje. Glavni ustanovitelj in voditelj društva je bil duhovnik Tomaž Klinar. Po dveh neuspešnih poizkusih v Ljubljani in Goričanah je društvo leta 1933 kupilo Strahlov grad v Škofji Loki, ga obnovilo in v njem leta 1935 odprlo Dom slepih, ki je bil prva tovrstna ustanova na Slovenskem. V njem je že v prvem letu delovanja našlo svoj dom triindvajset odraslih oseb.

PRILAGODITEV STALNE POSTAVITVE ŠPORTNE ZBIRKE RUDOLFA CVETKA V NARODNEM MUZEJU SLOVENIJE

**mag. Jože Podpečnik, Narodni muzej Slovenije,
joze.podpecnik@nms.si**

Leta 2003 je Narodni muzej Slovenije pridobil dediščino sabljaškega mojstra Rudolfa Cvetka, ki je leta 1912 kot član avstrijske reprezentance osvojil srebrno olimpijsko medaljo. Stalno postavitve športne zbirke Rudolfa Cvetka, ki je od leta 2008 na ogled v Narodnem muzeju Slovenije na Metelkovi, sem s pomočjo sodelavcev prilagodil slepim in slabovidnim obiskovalcem. Ker v slovenskih muzejih take prakse še ne poznamo, sem pri iskanju rešitev pomoč poiskal na Zavodu za slepo in slabovidno mladino Ljubljana (ZSSML).

V prvi fazi prilagoditve smo določili standarde in način, kako ob realnih finančnih virih doseči optimalno strokovno rešitev. V ZSSML smo izdelali tridimenzionalne kopije muzejskih predmetov, jih opremili z legendami v brajici in jih namestili na razstavne vitrine. V drugi fazi smo izdelali oznake za vodenje slepih in slabovidnih do razstavne dvorane in po njej. Izdelali smo informativne table in tridimenzionalne zemljevide javnih površin v vseh etažah muzejske stavbe ter informativno tablo z osnovnimi podatki o odpiralnem času in cenami vstopnic. Predložene osnutke so pred izdelavo pregledali tudi slepi in slabovidni učenci ter dijaki Zavoda. Veliko pozornosti smo namenili izboru lokacij, optimalni namestitvi informativnih tabel in tridimenzionalnih

zemljevidov po posameznih etažah ter oznakam v osebni dvigalu in sanitarijah. Nazadnje smo položili poseben trak za označevanje poti, ki slepe in slabovidne vodi do informativnih točk oziroma tridimenzionalnih zemljevidov posameznih etaž in razstavne dvorane ter naprej po razstavni dvorani do vitrin oziroma tridimenzionalnih kopij izbranih predmetov.

S tem prilagoditev stalne postavitve športne zbirke Rudolfa Cvetka še zdaleč ni končana. Z ZSSML pripravljamo (poseben) pedagoški program, ki ga bomo najprej ponudili njihovim učencem in dijakom, po skupnem ovrednotenju projekta pa tudi širši javnosti. Na osnovi pridobljenih izkušenj bomo nadaljevali s prilagoditvijo ostalih zbirk Narodnega muzeja Slovenije slepim in slabovidnim obiskovalcem.

SLEPI IN SLABOVIDNI V SLOVENSKIH MUZEJIH

**dr. Saša Poljak Istenič, Inštitut za slovensko narodopisje
ZRC SAZU, sasa.poljak@zrc-sazu.si**

Medtem ko se je večina slepih in slabovidnih otrok v preteklosti šolala v različnih specializiranih zavodih, so od sprejetja zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2000) večinoma integrirani v redno izobraževanje, določene izobraževalne naloge, povezane predvsem s spoznavanjem kulturne dediščine, pa (lahko) prevzemajo tudi druge institucije, npr. muzeji. Sodobni muzeji so po definiciji ICOM »institucije v službi družbe in njihovega razvoja,« zato naj bi se vse manj ukvarjali z zgodovino in identiteto naroda, družbene elite, privilegiranih skupin, vse več pa z družbeno aktualnimi temami, med katere sodita tudi integracija oz. inkluzija družbeno marginaliziranih skupin. Prispevek prinaša primere vključevanja slepih in slabovidnih oseb v dejavnosti slovenskih muzejev in razmišljanja ob oblikah medsebojnega sodelovanja. Na splošno so pri obravnavi oseb z motnjami v razvoju muzealci in raziskovalci postavljeni pred dva problema: kako reprezentirati tako družbeno skupino in kako ji omogočiti dostop do te reprezentacije oz. muzeja na splošno. Poleg tega si muzeji prizadevajo tudi za njihovo aktivno vključevanje v muzej, npr. s pedagoško-andragoškimimi dejavnostmi, okroglimi mizami in drugimi oblikami sodelovanja. S tem želijo prispevati k lažjemu vključevanju marginaliziranih skupin v družbo, večji pravičnosti, demokratizaciji, vplivati na stereotipe in predsodke o njih ter javno mnenje na splošno.

INVALIDI Z OKVARAMI ČUTOV IN RTV SLOVENIJA

doc. dr. Marko Prpič, marko@prpic.net

Zakon o RTV Slovenija javnemu zavodu nalaga posebno skrb za invalide z okvarami čutov. Zakonsko določilo je zelo ohlapno, saj ne določa obsega prilagojenega programa, je pa kljub temu pomembna pridobitev za to skupino invalidov. To je namreč prvi zakon o RTV Slovenija, ki vsebuje takšno določilo. Poleg tega zakon določa, da mora programski svet RTV Slovenija za področje programskih vsebin za invalide imenovati poseben programski odbor. V družbi je očitno vendarle dozorelo prepričanje, da si invalidi zaslužijo posebno pozornost v programih javnega servisa.

RTV Slovenija je tudi pred sprejemom zakona leta 2005 posebno pozornost namenjala invalidom, invalidske organizacije pa so imele svojega predstavnika v programskem svetu. »Prisluhnimo tišini« je bila prva televizijska oddaja, v celoti posvečena invalidski problematiki. Na sporedu je od leta 1980. Sprva je bila namenjena gluhim in naglušnim, v zadnjih letih pa ustvarjalci širijo vsebinsko zasnovo oddaje. Znakovni jezik je sprva dobil »domovinsko pravico« v oddajah za otroke, v drugi polovici 90. let pa tudi v predvolilnih oddajah. Vendar pa Televizija Slovenija nima potrebne tehnologije za sprotno podnaslavljanje oddaj; slovenske oddaje se že dve desetletji s tehnologijo teleteksta podnaslavlajo vnaprej. S takšnimi podnaslovi vsak mesec opremijo ok. sedemsto oddaj.

Prilagajanje televizijskega programa z zvočnim opisom za slepe in slabovidne gledalke in gledalce je precej mlajše, saj so bili prvi poskusni koraki narejeni leta 2000, z bolj rednim opisovanjem slovenskega filmskega programa pa so začeli leta 2010.

Zakonodajalec bi moral tovrstno skrb naložiti tudi komercialnim ponudnikom televizijskih programov in določiti enotno tehnološko platformo, ki bi zagotavljala, da bodo prilagojene oddaje prišle do tistih, ki so jim namenjene, ne glede na to, ali do programa dostopajo prek prizemeljskega oddajanja, kabla ali IP-televizije. Predvsem pa bi morali poskrbeti, da se dosežena raven pravic – kljub ekonomski krizi in varčevanju – ne bi zniževala.

ORIENTACIJA IN MOBILNOST SLEPIH IN SLABOVIDNIH OSEB. RAZVOJ PRIPOMOČKOV ZA SLEPE IN UČENJE VEŠČIN V RAZLIČNIH ZGODOVINSKIH OBDOBJIH

**mag. Roman Rener, Geodetski inštitut Slovenije,
roman.rener@gis.si**

Na Slovenskem imata razvoj pripomočkov za slepe in slabovidne ter učenje veščin orientacije in mobilnosti že dolgo tradicijo. Zanju sta vseskozi značilni samoiniciativnost in iznajdljivost posameznikov. Pripomočki za orientacijo in mobilnost slepim osebam omogočajo ali olajšajo vsakdanja opravila ter povečujejo njihovo samostojnost in varnost.

Za samostojno gibanje v prostoru človek potrebuje sposobnost navigacije in orientacije. Pri tem je navigacija načrtovano gibanje iz izhodišča do cilja, medtem ko je orientacija zmožnost določitve lastnega položaja in usmerjenosti v prostoru glede na objekte v okolici. Navigacija in orientacija slepih oseb zahtevata poglobljeno poznavanje percepcije slepih in načina dojemanja prostora.

Pripomočke za orientacijo in mobilnost lahko razdelimo v dve skupini. Prva skupina so klasični (standardni) pripomočki: bela palica, pes vodič, taktilni načrti za orientacijo in mobilnost, taktilni zemljevidi za učenje v šoli in taktilni 3D (reliefni) modeli. Druga skupina so elektronske naprave za navigacijo: infrardeči sistemi in sistemi na AM/FM frekvenčnem območju, satelitski navigacijski sprejemniki, lokacijsko podprte storitve, zvočni vodniki

(sonic guides) in roboti vodniki. V praksi so se uveljavili le tisti pripomočki, ki so enostavni za uporabo, učinkoviti in stroškovno dosegljivi. Nekateri pripomočki so standardni in se s časom niso veliko spremenili. Večina pripomočkov pa se dnevno izpopolnjuje zaradi raziskav in razvoja ter novih tehnoloških odkritij.

KAKO SO V 19. STOLETJU NA KRANJSKEM SKRBELE ZA SLEPE IN SLABOVIDNE

mag. Aleksandra Serše, aleksandra.serse@gmail.com

Prek arhivskega gradiva, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije v fondu Deželne vlade za Kranjsko in fondu Deželnega zbora in odbora za Kranjsko, bomo skušali delno osvetliti problematiko odnosa družbe do slepih in slabovidnih v 19. stoletju. V prispevku bosta predstavljena postopek podeljevanja podpor slepim in slabovidnim ter način njihovega izobraževanja. Omenili bomo sklad, ki je slepim otrokom, starim med šest in šestnajst let, podeljeval štipendije za izobraževanje v zavodu za slepe v Linzu. V zavodu so se trudili, da bi v desetih letih slepe in slabovidne otroke izobrazili v glasbi in ročnih spretnostih, kot so izdelovanje pletenih košev in pletenega pohištva ter ženska ročna dela. Namen izobraževanja je bila priprava posameznika za poznejše samostojno življenje.

POSLANSTVO KNJIŽNICE IN FONOTEKE MINKA SKABERNE V RAZLIČNIH ZGODOVINSKIH OBDOBJIH

**Dušan Sterle, Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije,
dusan.sterle@zveza-slepih.si**

**mag. Roman Rener, Geodetski inštitut Slovenije,
roman.rener@gis.si**

V prispevku želimo predstaviti poslanstvo, razvoj in delovanje Knjižnice in fonoteke Minka Skaberne. Izobraževanja slepih in slabovidnih si danes ni mogoče zamišljati brez knjig, prepisanih v brajico, brez knjig s povečanim tiskom in zvočnih knjig. Knjižnica je bila ustanovljena leta 1918, ko je Franica Vrhunc, redovnica Klara, sicer prva slovenska učiteljica za slepe, začela izobraževati slepe, istočasno pa je Minka Skaberne izšolala prve ženske za prepisovanje knjig v brajico. S tem so bile oblikovane možnosti za delovanje prve knjižnice slepih in slabovidnih na Slovenskem.

Razvoj knjižnice za slepe in slabovidne je bil postopen in odvisen od ustreznosti prostorov (večkratna selitev na različne lokacije), gmotnih razmer, vpeljave novih tehnoloških rešitev ter reprodukcije v prilagojenih tehnikah in formatih. Za nemoteno delovanje knjižnice je najbolj zaslužno njeno predano in požrtvovalno osebje. Danes so najbolj priljubljene in največkrat izposojane zvočne knjige. Prve zvočne knjige pri nas so bile zapisane na magnetofonske trakove, pozneje so posnetke govornih

besedil zapisovali na kasete, nazadnje pa v prenosljive digitalne formate mp3.

Knjižnica in fonoteka Minka Skaberne je trenutno znova pred velikim izzivom. Projekt, financiran s sredstvi Evropskega socialnega sklada, bo omogočil posodobitev knjižnega gradiva in uporabo novih tehnoloških rešitev – zapis knjig v formatu DAISY.

SODELUJEM ŠKUPAJ INTEGRATIVNO NA PODROČJU KULTURE. POMEN IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH ZA INTEGRATIVNO SODELOVANJE V KULTURI

**mag. Katja Sudec, pedagoginja v kulturi, kustosinja in
slikarka**

ksudec@gmail.com

Za izvedbo usposabljanj smo v projektu Sodelujem Skupaj Integrativno na področju kulture izbrali interdisciplinarni pristop, pri čemer pa nismo vključili le ranljive družbene skupine, tj. oseb z invalidnostjo oziroma slepih in slabovidnih, ampak tudi strokovnjake s področja kulture. Namen projekta je bil spodbuditi t. i. proaktivnost ali vnaprejšnje delovanje oseb z invalidnostjo in njihovo potencialno zaposlitev v kulturi in umetnosti ter usposobiti kulturne delavce za delo s takimi osebami. V praktičnem delu je bil poudarek prav na delu za slepe in slabovidne in z njimi, kar pa ni izključevalo oseb z drugo vrsto invalidnosti. Projekt se je osredotočal na usposabljanje za kulturno-projektni menedžment samoiniciativno predlaganih dopolnilnih projektnih modelov na izbrani kulturni instituciji ter na svetovanje o vodenju po razstavah in muzejskih postavitvah ter sporočanju informacij o njih (prek besedil na predstavitvenih prospektih in spletnih straneh, namenjenih slepim in slabovidnim). Ciljni skupini sta bili ob zaključku projekta s pridobljenimi znanji sposobni v dialogu pripraviti projektne modele in predlagati njihovo izvedbo.

Ob samem usposabljanju ni bilo mogoče prezreti spremembe vedenjskih vzorcev vseh vpletenih. V tem primeru se je osebni razvoj pokazal »v vsestranskem in nenehnem razvijanju osebnostnih sposobnosti, zmogljivosti ter nagnjenj, skratka v uresničevanju osebnih potencialov«, kot piše Daniela Brečko (1998). Ponujene vsebine, način dela in tudi nestandardni prostor izobraževanja (galerija) so spodbujale celostni razvoj vseh vpletenih.

VOJNA SLEPOTA – PRIMER PRVE SVETOVNE VOJNE IN SLOVENSKI PRISPEVEK K IZBOLJŠANJU POLOŽAJA VOJNIH SLEPCEV

izr. prof. dr. Petra Svoljšak, Zgodovinski inštitut Milka Kosa
ZRC SAZU, petra.svoljsak@zrc-sazu.si

V prispevku želim opozoriti na dva vidika problematike vojne slepote, povezanima s 1. svetovno vojno, in sicer predstaviti osnovne vzroke za vojno slepoto s posebnim ozirom na avstro-ogrsko vojsko ter konkretno (slovensko) dejavnost v skrbi za vojne invalide – slepce.

Delež vojnih slepcev v invalidski populaciji svetovne vojne 1914–1918 je bil neprimerljivo večji od prejšnjih vojn (1,2–6 % slepih), in sicer zaradi množičnega vpoklica in novih tehnik bojevanja ter novih bojnih sredstev.

Po prvi medicinski oskrbi na fronti in v zaledju je bilo izjemnega pomena obdobje rehabilitacije, prevzgoje in resocializacije odraslega, ki si je v dotedanjem življenju pridobil vse veščine in spoznanja prav s pomočjo vida, pa je nenadoma oslepel. Vojno slepoto so razumeli in doživljali kot »največjo nesrečo« ne glede na njen travmatski ali netravmatski vzrok.

Pomembno vlogo v procesu rehabilitacije in priprave na novo življenje so odigrale tudi Slovenke. Pri tem je v slovenskem okviru, ki pa je pomembno presegal slovenski etnični prostor, treba omeniti dve imeni, Minko Skaberne in redovnico Franico Vrhunc – sestro Klaro. Obe sta bili

dejavni v Odilijinem zavodu za slepe v Gradcu. Minka Skaberne je s slovenskimi redovnicami oblikovala knjižnico za oslepele in v ta namen izučila 106 žena in deklet za pouk v brajici, v katero so prepisale tudi 100 slovenskih del. Oslepele slovenske invalide je sestra Klara učila obeh pisav za slepe ter strojepisja. Po koncu 1. svetovne vojne sta se skupaj s slepimi vrnili v domovino in pomembno pripomogli k ustanovitvi zavoda za slepe v Ljubljani.

ZAVOD ZA SLEPE OTROKE IN MLADINO V KOČEVJU

**dr. Mojca Šorn, Inštitut za novejšo zgodovino,
mojca.sorn@inz.si**

Avtorica v prispevku oriše nastanek prvega zavoda za slepe, ki se je na območju Slovenije oblikoval v prestolnici po koncu prve svetovne vojne in se je imenoval Zavod za slepe v Ljubljani. Pod njegovim okriljem sta delovali osnovna šola in obrtna nadaljevalna šola. Leta 1922 so zavod preselili v Kočevje in preimenovali v (Državni) zavod za slepe/slepce v Kočevju. Vzdrževanje zavoda in šole za slepe je bilo v pristojnosti države do šolskega leta 1928/29, ko je po reformi skrb za zavod prevzela takratna oblastna samouprava. Vsi odrasli oskrbovanci so bili iz zavoda odpuščeni, v njem so ostali šoloobvezni otroci in šolajoča se mladina. Zavod se je preimenoval v Zavod za slepo deco v Kočevju. Pod tem imenom so internat, osnovna in obrtna šola kljub slabim razmeram relativno uspešno delovali do začetka druge svetovne vojne. Avtorica prispevek zaključi z orisom življenja in šolanja v zavodu med drugo svetovno vojno oziroma s selitvijo (Pokrajinskega) Zavoda za slepe otroke v Kočevju leta 1944 v prestolnico in ustanovitvijo Oddelka za slepe novince v Ljubljani.

UČITELJI, UČITELJICE IN ŠOLANJE SLEPIH IN SLABOVIDNIH V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA. VPOGLED V PEDAGOŠKI TISK IN ARHIVSKO GRADIVO

**dr. Branko Šuštar, Slovenski šolski muzej,
branko.sustar@quest.arnes.si**

Velik doprinos učiteljev, posebno pa učiteljic k izobraževanju in kulturnemu razvoju Slovencev se je kazal tudi v posebnem šolstvu. Nič manj prevladujoča ni bila vloga učiteljic pri šolanju slepih in slabovidnih. Prispevek opozarja na družbeno vlogo učiteljstva, zavzetega tudi za pouk slepih in slabovidnih, na oblike njihovega izobraževanja in razumevanja pomena tega šolstva med slovenskim učiteljstvom. Vloga izobraževanja in šolanja slepih in slabovidnih na Slovenskem ob koncu avstrijskega časa in v obdobju prve jugoslovanske države je predstavljena prek pedagoškega tiska (revij Slovenski učitelj, Učiteljski tovariš in Popotnik). Na konkretno delovanje in položaj učiteljic opozarjajo drobci arhivskega gradiva v Slovenskem šolskem muzeju, ki govorijo o Miri Dobovšek (1905–1994) in njenem strokovnem delu učiteljice (od 1928) in pozneje upraviteljice zavoda v Kočevju. Posebej je predstavljeno osebno doživljanje učiteljskega dela, kolikor ga lahko razberemo iz uradnih dokumentov.

IZKUSTVO BRAJICE TER VLOGA KNJIŽNICE IN FONOTEKE MINKA SKABERNE PRI ČLANICAH IN ČLANIH MEDOBČINSKEGA DRUŠTVA SLEPIH IN SLABOVIDNIH NOVA GORICA

**dr. Petra Testen, Inštitut za kulturno zgodovino ZRC SAZU,
ptesten@gmail.com**

Avtorica se bo v prvem delu prispevka osredotočila na ustanoviteljico knjižnice za slepe in učiteljico Minko Skaberne (1882–1965) ter skušala rekonstruirati ključne trenutke njenega dela s slepimi in slabovidnimi. Poseben poudarek bo namenjen osnovanju knjižnice za slepe, ki danes deluje v prostorih Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije v Ljubljani in nosi njeno ime – Knjižnica in fonoteka Minka Skaberne. Predstavljeno bo tudi današnje stanje te knjižnice. Drugi del prispevka bo obravnaval aplikativne razsežnosti poznavanja brajice ter v navezavi s tem skušal prikazati intenziteto in pomen uporabe te knjižnice. Z analizo pogovorov s članicami in člani MDSS Nova Gorica bo avtorica ugotavljala, v kolikšni meri aktivno uporabljajo brajico, koliko jih raje uporablja tonske zapise in zakaj, kakšne je njihova osebna izkušnja z učenjem brajice in njeno poznejšo uporabo, kaj posameznikom pomeni poznavanje te pisave, kako vpliva na njihovo življenje itd.

Avtorica bo pri raziskavi uporabljala obstoječe arhivske, društvene in časopisne vire, relevantno strokovno literaturo, pričevanja sorodnikov in znancev Minke Skaberne ter članov MDSS Nova Gorica.

ZAKONODAJA KOT KLJUČ ZA ZAGOTAVLJANJE DOSTOPNOSTI

dr. Vlasta Vodeb, Urbanistični inštitut Republike Slovenije,
vlasta.vodeb@quest.arnes.si

V prvem delu prispevka predstavljamo primerjavo ameriške, angleške in slovenske antidiskriminatorne in prostorske zakonodaje. Izvedli smo analizo prostorskega načrtovanja in postopkov pridobivanja dovoljenj za posege v prostor in terensko analizo grajenega okolja v San Franciscu, Londonu in Ljubljani. Rezultate smo povezali v geografski informacijski sistem ter dokazali, da se brez ustrezne zakonodaje okolje ne spremeni.

V drugem delu prispevka bomo opisali uporabnost Interaktivne spletne karte dostopnosti za Ljubljano za vizualizacijo nedostopnosti in prioritet odstranjevanja grajenih ovir. Spletna karta je interaktivna in zasnovana kot prostorski informacijski sistem, katerega osnova je podatkovna baza muzejev in javnih poti, ki se jo lahko preprosto posodablja in dopolnjuje. Dinamična zasnova karte ima številne funkcionalnosti in ustreza dejanskemu stanju prostora. V predstavitvi se bomo osredotočili na njeno uporabnost pri prenovah in načrtovanju dostopnega okolja.

TAMNA SOBA – PROZOR U SVIJET SLJEPOĆE

dr. Morana Vouk, Tiflološki muzej, Zagreb, Hrvatska,
mvouk@tifloloskimuzej.hr

Tamna soba je cjelina novog stalnog postava Tiflološkog muzeja postavljenog prije pet godina. Ta cjelina je namijenjena za posjetitelje koji vide s ciljem izazivanja pozitivnog šoka, senzibilizacije i uvođenja u priču koju pričamo u ostatku postava. Soba je multisenzorička cjelina u kojoj se mogu pobuditi sva preostala osjetila uz istovremeni nedostatak vizualne percepcije. Soba je opremljena uvodnim natpisima koji objašnjavaju njezinu svrhu, zatim s tekstom u kojem su sadržane upute za kretanje te taktilnom kartom koju se može čitati prstima i očima, u cilju da posjetitelj stvori mentalnu sliku prostora po kojem će se kretati. Po podu sobe postavljene su podne taktilne trake koje olakšavaju orijentaciju i kretanje. Svaki posjetitelj dobiva bijeli štap kojim se koristi u svrhu kretanja, orijentacije i traženja uz upute kako se štap koristi. U sobi smo pripremili različite zadatke za različita osjetila. Tako se u sobi nalazi prozor, a otvaranjem prozora aktiviraju se različiti zvukovi te se mora prepoznati o kojim se zvukovima radi. U sobi se nalazi i mirisni zid s mirisima koje svakodnevno susrećemo. Postoje i tri taktilna zida s različitim uobičajenim materijalima. Na stolu ovisno o godišnjem dobu su modularni sadržaji, a pobuđuju ne samo taktilnu već i olfaktornu i gustativnu percepciju. Tamna soba vrlo je popularna kod naših posjetitelja što se vidi i po dojmovima u knjizi dojmova.

MEDICINSKI POGLEDI NA SLEPOTO IN SLABOVIDNOST

izr. prof. dr. Zvonka Zupanič Slavec, Medicinska fakulteta
Univerze v Ljubljani, zvonka.slavec@gmail.com

Po svetu živi okoli 40 milijonov slepih, ki po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije predstavljajo približno 10 % vseh invalidov. Pri Slovencih imamo v Zvezi slepih in slabovidnih registriranih okoli 4000 ljudi, med njimi 2,7 % otrok, starih do 16 let, a okulisti predvidevajo, da je to število, zlasti na račun slabovidnih, nekajkrat večje.

Globalni vzroki za slepoto, tj. nekorrigirane refrakcijske napake, katarakta in v manjši meri glavkom, pri Slovencih že dolgo niso več v ospredju. Pri nas so najpogostejše bolezni mrežnice, poškodbe in starostna degeneracija rumene pege, kar je enako kot v razvitem svetu. Nekdaj pogosta stanja, kot so podhranjenost, hipovitaminoza in infekcije s komplikacijami, slepoto praktično povzročajo le še v najrevnejših državah po svetu.

Po kriterijih Razširjenega strokovnega kolegija za okulistiko slepe delimo na tri kategorije: tiste, ki so popolnoma slepi, tisti, ki imajo ohranjenega do 2 % vida, in tiste, ki imajo ohranjenega od 2 do 5 % vida. Slabovidne delimo na dve kategoriji, in sicer na tiste, ki imajo od 5 do 10 % vida, in na zadnjo kategorijo, ki ima od 10 do 30 % vida. Vzroki za slepoto in težko slabovidnost se v osnovi delijo na prirojene in na pridobljene. Med prvimi prevladujejo genetski vzroki, pri drugih pa so v ospredju obolenja mrežnice in poškodbe.

Poseben problem so nedonošenčki s hujšimi možganskimi okvarami, kjer običajno prihaja do multiple prizadetosti, posebno pogosto povezane s slepoto in gluhostjo.

Slepota in slabovidnost sta problem tako otrok in mladostnikov kot odraslih. Vzroki izvirajo v glavnem iz mrežničnih obolenj, pojavljajo pa se običajno po 50. letu starosti. Pogosteje so prizadeti bolniki s sistemskimi obolenji, predvsem diabetiki. Zaradi dobre preventive in zdravljenja se tudi v tem pogledu stanje izboljšuje. Pri mlajših odraslih so za slepoto najpogosteje krive poškodbe.

Očesna mikrokirurgija je v zadnjih letih v zdravljenje očesnih bolezni prinesla velik napredek. Tako je operacija sive mreže postala najpogosteje izvajan poseg v medicini, pri glavkomu se za operacijo odločamo mnogo prej kot pred leti. Zaradi napredka v poznavanju patoanatomskih procesov pri obolenjih steklovine in mrežnice kot tudi zaradi uporabe novih kirurških tehnik in mikrokirurških inštrumentov se je anatomske in funkcionalni uspeh vitreoretinalne kirurgije zelo izboljšal. Z vsem naštetim seveda lahko pričakujemo manj slepih in slabovidnih. Kar pa še vedno ostaja daleč najpogostejši vzrok slabovidnosti in slepote v razvitem svetu po 55. letu, je starostna degeneracija rumene pege; določena očesna obolenja so prav tako vezana na starost. Tako je pričakovan podatek, da se število slepih in slabovidnih v razvitem svetu in tudi pri nas povečuje. V naslednjih 30 letih naj bi se po pričakovanjih te številke celo podvojile. V prihodnosti si zato želimo uspešnejše rehabilitacije slepih in slabovidnih in učinkovitejše zakonodaje, pa tudi večje podpore socialne službe in ustrežnejšega zdravstvenega zavarovanja.

SINTEZA GOVORA ZA SLEPE IN SLABOVIDNE UPORABNIKE

**dr. Jerneja Žganec Gros, Alpineon razvoj in raziskave, d.o.o.,
jerneja.gros@alpineon.si**

**red. prof. dr. France Mihelič, Fakulteta za elektrotehniko
Univerze v Ljubljani, france.mihelic@fe.uni-lj.si**

Hitremu razvoju računalniške tehnologije sledijo tudi tehnologije, ki omogočajo govorno komunikacijo med človekom in strojem. Tu sta v ospredju predvsem tehnologiji samodejne prepoznavne in sinteze govora. Govorne tehnologije ponujajo možnost enakopravnega vključevanja skupin uporabnikov s posebnimi potrebami v sodobno informacijsko družbo (e-vključenost), predvsem ostarelih, slepih in slabovidnih ter oseb z govornimi ali motoričnimi motnjami.

Samodejna sinteza govora omogoča samodejno pretvorbo elektronskih vhodnih besedil v govor. Za slovenščino obstaja več sintetizatorjev govora, ki so namenjeni uporabi na osebnih računalnikih. Dva izmed njih sta komercialno dostopna, in sicer Proteus TTS, ki je bil razvit v sodelovanju med Alpineonom in Fakulteto za elektrotehniko Univerze v Ljubljani, ter Amebisov Govorec. Kljub temu da so tehnologije samodejne sinteze govora za slovenski jezik na voljo že več let in da jih je možno uporabiti v številne namene, jih pretežno uporabljajo le skupine oseb s posebnimi potrebami, v glavnem slepi in slabovidni uporabniki. Sinteza govora za slovenščino je trenutno

dosegla že visoko stopnjo razumljivosti, kar kažejo tudi rezultati preizkusov evalvacije sintetizatorja govora Proteus TTS s semantično nenapovedljivimi povedmi. Vendar preizkusi naravnosti sintetičnega govora vedno znova pokažejo, da je sintetični govor obstoječih slovenskih sintetizatorjev govora nenaraven in robotski. Obstoječi sintetizatorji govora imajo le po dva moška glasova ter niso sposobni generirati čustveno obarvanega govora. Zato bodo nadaljnje raziskave in razvoj pri sintezi slovenskega govora usmerjene v razvoj naravno zvoneče ekspresivne sinteze govora, ki bo sposobna modelirati in podajati različna čustvena oziroma ekspresivna stanja ter bo imela možnost prilagoditve na govor različnih govorcev. Razvojno delo pa bo usmerjeno v prenos sintetizatorja govora na mobilne telefone v okviru evropskega AAL projekta ALICE.

IZOBRAŽEVANJE TIFLOPEDAGOGOVI

dr. Ingrid Žolgar Jerković, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, ingrid.zolgar@pef.uni-lj.si

Kakovost vzgoje, izobraževanja in rehabilitacije oseb s slepoto in slabovidnostjo je v veliki meri odvisna od dobro izobraženih in usposobljenih strokovnjakov. V evropskem in svetovnem prostoru so strukture izobraževanja tiflopedagogov zelo različne. Pri nas tiflopedagog v procesu izobraževanja v okviru študijskega programa pridobi kompetence za izvajanje kontinuuma programov vzgojno-izobraževalnega in rehabilitacijskega dela s slepimi in slabovidnimi v različnih organizacijskih oblikah, institucionalnih in neformalnih okoljih ter v vseh življenjskih obdobjih. V programu so upoštewane usmeritve in spoznanja stroke ter priporočila mednarodnih institucij za izobraževanje strokovnjakov. Prav tako smo upoštevali tudi mednarodne standarde znanj stanovske organizacije za izobraževanje in rehabilitacijo slepih in slabovidnih oseb. V slovenskem prostoru je izobraževanje tiflopedagogov potekalo na takratni Pedagoški akademiji, poznejši Pedagoški fakulteti. Število tiflopedagogov je z leti zelo upadlo; še posebno velja omeniti dejstvo, da se ta program ni izvajal vse od leta 1974. Zaradi dolgega obdobja, ko ta študij v Sloveniji ni bil razpisan, prihaja v praksi do pomanjkanja kadrov. Tako smo po dolгих letih premora v študijskem letu 2009/10 na prenovljen študijski program Tiflopedagogike in pedagogike specifičnih učnih težav vpisali prvo generacijo študentov.